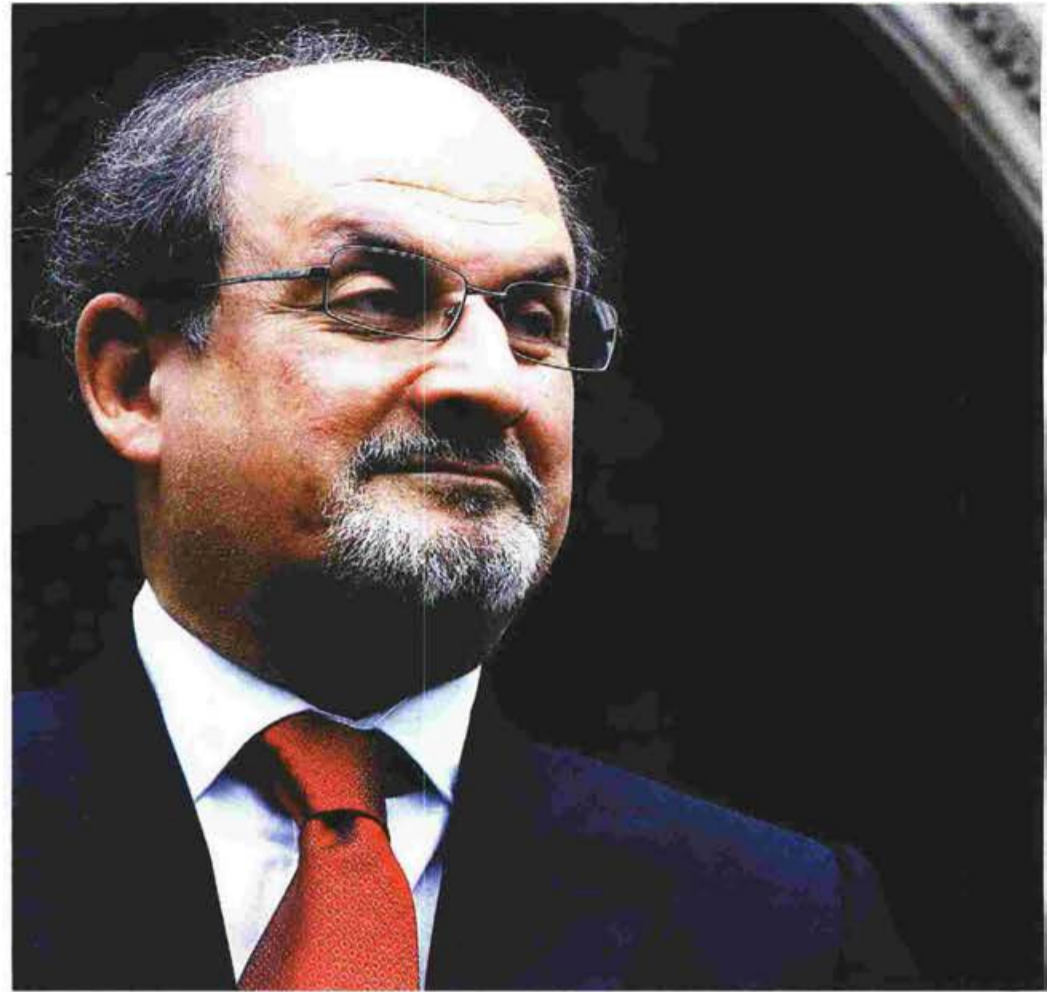

Φάκελος

Σαλμάν Ρούσντι Ο συγγραφέας που δεν ήθελε να γίνει σύμβολο

Η «μυθολογία» γύρω από τους «Σατανικούς στίχους», ο φειφάς του αγιατολάχ Χομεϊνί και η δεύτερη ζωή του Σαλμάν Ρούσντι

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗ

«Στο τέλος της πάλης του με τον Αρχάγγελο Γαβριήλ, ο Προφήτης Μουχαμέτης βυθίζεται στον συνήθη, αποκαμωμένο, μετα-αποκαλυψιακό του ύπνο, αλλά τούτη τη φορά συνέρχεται πιο γρήγορα απ' ό,τι παλιά. Όταν βρίσκει τις αισθήσεις του σ' εκείνο το έρημο ύψωμα, δε βλέπει πια κανέναν, μήτε πλάσματα φτερωτά να κουνιάζουνε στα βράχια, μήτε ό,τι άλλο, και πετάγεται όρθιος, κατακλυσμένος από τα επείγοντα νέα. "Ήταν ο Διάβολος", λέει δυνατά στο κενό, προσδίδοντας αλήθεια στα λεγόμενά του έτσι καθώς τα διατυπώνει φωναχτά. "Την τελευταία φορά ήταν ο Σατανάς". Αυτό είχε ακούσει σαν αφουγκράστηκε, αυτόν άκουσε στην ακρόασή του, τότε, ότι ξεγελάστηκε, ότι ο Διάβολος ήρθε σ' αυτόν μεταμφιεσμένος σε αρχάγγελο, κι έτσι οι στίχοι που απομνημόνευσε, εκείνοι οι στίχοι που απαγγέλιε στη μεγάλη σκηνή των ποιητών, δεν ήταν το αληθές αλλά το διαβολικό αντίθετό του, δεν ήταν στίχοι θεϊκοί αλλά σατανικοί». Αποσπάσματα όπως αυτό από τους «Σατανικούς στίχους» του Σαλμάν Ρούσντι (εκδ. Ψυχογιός, στη μετάφραση του Γιώργου-Ικάρου Μπαμπασάκη, 2004) βρίσκονται στις απαρχές της υπόθεσης που έμελλε να αποκαλύψει τη μισαλλοδοξία του ισλαμικού φονταμενταλισμού και να αναγάγει τον ινδοβρετανό συγγραφέα – εκόντα άκοντα – σε σύμβολο της ελευθερίας έκφρασης έως τις μέρες μας. Ακόμη και εάν ο ίδιος επέμενε να τον κρίνουν ως συγγραφέα και μόνο (στα αιτήματα συνεντεύξεων που δέχεται κατά καιρούς ένας από τους «όρους» είναι να μην υπάρχει επιτακτική ερώτηση για τον φειφά του Ιράν).

Το τέταρτο μυθιστόρημά του – εφτά χρόνια μετά τα «Παιδιά του μεσουριχτίου», που κέρδισαν το Μπούκερ, και πέντε μετά το ίσως καλύτερο όλων «Ονειδός» – ταυτίστηκε με ένα ιδιότυπο σύνδρομο: Πολλοί άκου-

σαν τον τίτλο όταν πρωτοεκδόθηκε (το 1988), λιγότεροι το διάβασαν και περισσότεροι το λησμόνησαν μέχρι να επανέλθει στη δραματική επικαιρότητα. Πιστός στο ύφος του μαγικού ρεαλισμού ο Ρούσντι αφηγείται εδώ τις περιπέτειες του Γαβριήλ Φαρίστα και του Σαλαντίν Τσαμτσά, δύο ηθοποιών ινδικής μουσουλμανικής καταγωγής, καθώς και τα ημιμαγικά οράματα του πρώτου. Στο πρώτο από αυτά ο Ρούσντι αναπλάθει με την ελευθερία του μοντέρνου παραμυθά τη μυθιστορηματική ζωή του προφήτη Μωάμεθ (ή «αγγελιοφόρου» στο βιβλίο). Αυτό στάθηκε το σημείο μηδέν για τη μεγαλύτερη ανατροπή στη ζωή του.

Στις 14 Φεβρουαρίου 1989, δέχτηκε ένα τηλεφώνημα από μία δημοσιογράφο του BBC, η οποία του ανακοίνωσε ότι είχε «καταδικαστεί σε θάνατο» από τον αγιατολάχ Ρουχολάχ Μουσαβί Χομεϊνί. Τότε άκουσε για πρώτη φορά τη λέξη «φειφάς» (θρησκευτικό διάταγμα). Στην πιο σκληρή εκδοχή της ισλαμιστικής μισαλλοδοξίας – θα έπρεπε να φτάσουμε στα περιβόητα «σκίτσα του Μωάμεθ» το 2012, για να επαναληφθεί το σκηνικό – ο συγγραφέας επικηρυσσόταν ως «βλάσφημος» εχθρός του (ισλαμικού) λαού. Ο ίδιος αφηγήθηκε τις πρώτες αντιδράσεις μετά το τηλεφώνημα το 2012 στα απομνημονεύματά με τίτλο «Τζόζεφ Αντον» (Ψυχογιός, μφ. Χρήστος Καψάλης, Ελλη Συλλογίδου) – το όνομα με το οποίο κυκλοφορούσε από κρυψώνα σε κρυψώνα στο Λονδίνο προς τιμήν των αγαπημένων του συγγραφέων, Τζόζεφ Κόνραντ και Αντον Τσέχοφ: «Στην πραγματικότητα, να τι σκεφτόταν: *Είμαι νεκρός*. Αναρωτήθηκε πόσες μέρες τού απέμεναν να ζήσει και σκέφτηκε πως η απάντηση πιθανότατα ήταν κάποιος μονοψήφιος αριθμός. Εκλείσε το τηλέφωνο και κατέβηκε τρέχοντας τη σκάλα, αφήνοντας πίσω του το δωμάτιο όπου εργαζόταν, στο ψηλότερο σημείο του στενού σπιτιού όπου ζούσε, στο Ισλινγκτον. Τα παράθυρα του καθιστικού

Διασώστες προσφέρουν τις πρώτες βοήθειες στον Σαλμάν Ρούσντι αμέσως μετά την επίθεση με μαχαίρι που δέχθηκε στη Νέα Υόρκη

Αγόρι σε παλαιότερη διαδήλωση κατά του Σαλμάν Ρούσντι στη Λαχώρα του Πακιστάν

Ο Σαλμάν Ρούσντι το 1989 με τους «Σατανικούς στίχους» ανά χείρας

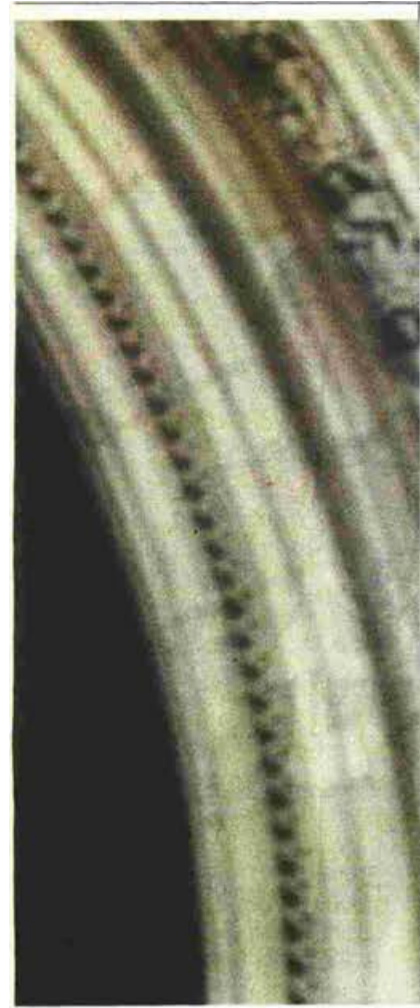
διέθεταν ξύλινα παντζούρια και, τελείως παράλογα, τα έκλεισε και τα εμπάρωσε. Υστερα, κλείδωσε και την εξώπορτα. Ένα αυτοκίνητο έφτασε στο σπίτι, σταλμένο από το τηλεοπτικό δίκτυο CBS. Είχε ραντεβού στα

στούντιο του αμερικανικού δικτύου, στο Μπούγουστερ Χάουζ, στην περιοχή του Νάιτσμπτριτζ, προκειμένου να εμφανιστεί ζωντανά, μέσω δορυφορικής σύνδεσης, στην πρωινή εκπομπή του καναλιού. "Μάλλον πρέπει να πάω", είπε. "Το πρόγραμμα βγαίνει ζωντανά στον αέρα. Δε γίνεται να μην εμφανιστώ". Αργότερα εκείνο το πρωί επρόκειτο να τελεστεί η νεκρώσιμη ακολουθία για τον φίλο του Μπρους Τσάτγουιν, στην ορθόδοξη εκκλησία της οδού Μόσσκοου, στο Μπέισγουοτερ...".

Εκτός από τον Ρούσντι στόχοι του φειφά ήταν «όσοι συμμετείχαν στην έκδοσή του και γνωρίζουν το περιεχόμενό του». Μέχρι τη δολοφονική απόπειρα της περασμένης εβδομάδας ο συγγραφέας είχε ήδη βιώσει – από τις διαφορετικές κρυψώνες του – τη δολοφονία του ιάπωνα μεταφραστή του Χιτόσι Ιγκαράσι στο Τόκιο το 1991, καθώς και τον τραυματισμό του νορβηγού εκδότη Γουίλιαμ Νάιγκααρντ (το 1993 στο Οσλο) και του ιταλού μεταφραστή του Ετορε Καπριόλο (το 1991 στο Μιλάνο). Τον Ιούνιο του 1993, εξάλλου, μάθαινε ότι 37 άτομα

REUTERS / TIM/AMARY NEWSON

REUTERS / FA IMAGES / ADAM BUTLER

«Το πρόβλημά μου είναι ότι οι άνθρωποι συνεχίζουν να με βλέπουν μόνο μέσα από το πρίσμα του φετφά», είχε πει ο Ρούσντι

έχασαν τη ζωή τους στη Σεβάστεια της Τουρκίας και περισσότερα από 50 τραυματίστηκαν, όταν φανατικοί σουνίτες έβαλαν φωτιά σε ξενοδοχείο στο οποίο βρισκόταν ο τούρκος μεταφραστής των «Σατανικών στίχων» Αζίζ Νεσίν και αλεβίτες διανοούμενοι.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ Ή ΣΥΜΒΟΛΟ; Από το 1988 έως σήμερα ο Ρούσντι θα έρθει αντιμέτωπος με τις διαθέσεις και τις προβολές πολλών αναγνωστών, συνοδοιπόρων και ομοτέχνων του που δίπλα στον ινδικής καταγωγής γλωσσολόγο, ο οποίος μεγάλωσε με τα ινδικά έπη, τα παραμύθια της Ανατολής, την «Παντασάντρα» και τις «Περπέτειες του Χαντίμι Τάι», τοποθέτησαν ένα πολυπολιτισμικό σύμβολο εναντίον της μνησικακίας. Ο ίδιος αντιστέκεται σ' αυτή την τοτεμοποίηση, παρόλο που την αναγνώρισε από την πρώτη στιγμή, όπως σημειώνει στο «Τζόζεφ Αντον»: «Ήξερε πολύ καλά πως οι παλιές του συνήθειες ήταν πια άχρηστες. Τώρα ήταν ένας νέος άνθρωπος. Ήταν ο άνθρωπος που βρισκόταν στο μάτι της καταιγίδας: δεν ήταν πια ο Σαλμάν που γνώριζαν οι φίλοι του αλλά ο Ρούσντι, συγγραφέας *Σατανικών στίχων* - ένας τίτλος έμμεσα αλλοιωμένος από την παράλειψη του αρχικού άρθρου». «Το πρόβλημά μου είναι ότι οι άνθρωποι συνεχίζουν να με βλέπουν μόνο μέσα από το πρίσμα του φετφά» θα δηλώσει αργότερα σε συνέντευξή του. Δεν θέλει να διαβάσουν τα βιβλία ενός συμβόλου. Αλλά την ίδια στιγμή τα βιβλία του είναι ήδη σύμβολα για τις κοινωνίες της ελευθερίας - αυτές στις οποίες ζουν οι αναγνώστες του. «Αυτή είν' η δουλειά του ποιητή» λέει ο σατιρικός ποιητής Βάαλ στους «Σατανικούς στίχους»: «Το ανεπίπρωτο να πει, να δείξει τη δολιότητα, να πάρει θέση, ν' αρχίσει τον καβγά, τον κόσμο να διαμορφώσει, τον ύπνο του να ταράξει. Κι αν ποτάμια αίματος ξεχύνονται απ' τις λαβωματιές που οι στίχοι του προκαλούν, αυτό τον θρέφει».